

Samenvatting

Achtergronden

Ongeveer zes procent van de bezoekers aan sportscholen en fitnesscentra heeft ooit doping gebruikt met als doel om een gespierder en/of slanker uiterlijk te krijgen. Hoewel dopinggebruik in de topsport de grootste aandacht krijgt in de media en bij het grote publiek, zijn het de dopinggebruikende cosmetische sporters die vanuit een gezondheidsoogpunt de belangrijkste doelgroep vormen bij het formuleren van antidopingbeleid. Gezondheidsschade door dopinggebruik kan zich openbaren als gevolg van de bijwerkingen van de middelen zelf, van de wijze waarop deze middelen gebruikt worden en van de kwaliteit van de gebruikte middelen. Over deze kwaliteit zijn tot nu toe zeer weinig concrete gegevens bekend.

Onderzoeksopzet

Het doel van dit onderzoek is een actueel en representatief inzicht te verkrijgen in de kwaliteit van illegaal verhandelde dopinggeduide middelen in Nederland en de mogelijke gezondheidsschade van gebruik. Naast een uitgevoerd literatuuronderzoek (zowel van de wetenschappelijke als van de "grijze" literatuur, zoals krantenberichten) zijn hiervoor 336 productverpakkingen geanalyseerd op de aanwezigheid van dopinggeduide middelen. Hiernaast zijn 38 interviews afgenomen bij gebruikers en andere ingevoerden en zijn 14 discussieforums op internet bezocht gedurende een periode van 16 maanden.

Kwaliteit van illegale dopingmiddelen

De kwaliteit van de illegaal te verkrijgen dopinggeduide middelen is slecht. Tenminste 50-60% van de producten levert niet wat op de verpakking staat gedeclareerd. Vervalsingen zijn er in alle vormen: er zitten andere, vergelijkbare stoffen in het product verwerkt of er zit te weinig of zelfs te veel van de werkzame stof in. In 7% van de gevallen is geen enkele werkzame stof in het product verwerkt.

Enkele knullige uitzonderingen daargelaten, is er geen goede praktische manier om met een middel in de hand te bepalen of het betreffende middel een vervalsing is of niet. Een labanalyse is hiervoor de geëigende methode, maar cosmetische sporters hebben hier in de praktijk geen beschikking over. Vandaar dat in de praktijk vaak een trial-and-error benadering wordt gebruikt waarbij de mate van spier- en/of krachtgroei als bewijs wordt gezien dat het geen vervalsing betreft. Maar ook op deze manier gerustgestelde gebruikers lopen risico's: de kwaliteit van de vervalste producten schommelt behoorlijk en een product dat er vanaf de buitenkant hetzelfde uitziet, met onder ander hetzelfde batchnummer en dezelfde houdbaarheidsdatum, kan zeer verschillend gedoseerd zijn.

De gebruikersmarkt

De kern van de zwarte markt in dopingmiddelen is de afgelopen jaren ogenschijnlijk niet veranderd: het merendeel van de gebruikte middelen betreft anabole steroïden om extra spiermassa te verkrijgen. Daarnaast worden middelen gebruikt om het effect van de anabolen te vergroten, zoals groeihormoon en insuline. Nieuwe ontwikkelingen die zijn vastgesteld is een grotere acceptatie van het gebruik van insuline en precursors van anabole steroïden en een verschuiving van amfetaminegebruik naar zogenaamde "stackers" die ephedra bevatten.

De dopingmiddelen zijn afkomstig uit de hele wereld. Landen uit het Midden-Oosten zoals Iran en Irak zijn in opkomst als bronlanden, net als China. Internet lijkt voornamelijk meer een plek van informatievoorziening dan een belangrijke aankoopbron van middelen.

Er zijn aanwijzingen dat er de afgelopen jaren een nieuw soort handelaar in opkomst is, als tegenpool van de traditionele handelaar die de verkoop van dopingmiddelen vaak combineert met het geven van voedings- en trainingsadviezen. Deze nieuwe handelaar heeft vaak geen directe binding met de sportschool- en fitnesswereld.

Gezondheidsschade door dopingmiddelen

De onderzoeksresultaten geven een indicatie dat het gebruik van dopinggeduide middelen, al dan niet van illegale oorsprong, geassocieerd kan worden met een fors verborgen gezondheidsprobleem. De gezondheidsrisico's schuilen niet alleen in de bijwerkingen die de gebruikers van de middelen zelf kunnen krijgen, maar ook in de wijze waarop deze middelen worden gebruikt: in verschillende combinaties met vaak zeer hoge (gedeclareerde) doseringen. Bovendien brengt het gebruiken van vervalste dopingmiddelen extra risico's met zich mee. De doseringen zijn volstrekt onvoorspelbaar, wat betekent dat ook de ondervonden bijwerkingen onvoorspelbaar worden. Een enkele keer vormen ook de onhygiënische omstandigheden waaronder de vervalsingen worden gemaakt een gezondheidsrisico.

Tegelijkertijd zijn er vele gebruikers die aangeven niets te merken van gezondheidsschade. Deze gebruikers hebben veel contact met elkaar en versterken elkaars ideeën over "veilig" gebruik. De onderzoeken en case studies die beschikbaar zijn in de medische literatuur over meer of mindere gezondheidsschade door dopinggebruik worden door deze groep gebagatelliseerd, wellicht omdat zij hier niet persoonlijk mee worden geconfronteerd. Deze gebruikersgroep zal pas bereikt kunnen worden als er argumenten worden aangedragen die hen persoonlijk raken. Hiervoor zijn objectieve gegevens over de gezondheidsrisico's onontbeerlijk. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door sporters te confronteren met hun eigen gezondheidsstatus of door hen te wijzen op de gebrekkige kwaliteit van de middelen die zij (overwegen te) gebruiken.

Gezondheidsbevorderende maatregelen

Tijdens de interviews kwamen enkele mogelijke maatregelen naar voren om de gezondheidsschade als gevolg van dopinggebruik te minimaliseren. Veel gebruikers pleiten voor vrijgave van enkele, in hun ogen relatief veilige, dopingmiddelen voor sporters die niet aan wedstrijden meedoen. Gezien de gezondheidsrisico's van de middelen zelf die hiermee toch gepaard gaan, lijkt dit geen goede oplossing en bovendien staan de bestaande medische gedragsregels op het gebied van doping dit niet toe. Alternatieve aanpakken, zoals de mogelijkheid creëren om illegaal verhandelde dopinggeduide middelen te laten testen in een laboratorium alvorens over te gaan tot gebruik of het instellen van medische loketten voor dopinggerelateerde gezondheidsvragen, hebben als nadeel dat zij juist dopinggebruik impliciet zouden kunnen stimuleren.

Zolang er geen kwantitatief inzicht is in de gezondheidsschade die in Nederland optreedt als gevolg van het gebruik van dopinggeduide middelen kan er nog geen gefundeerde beslissing worden genomen of dit soort alternatieve aanpakken opportuun zijn. Het verdient dan ook prioriteit om dit inzicht te verkrijgen. In de tussentijd dienen de cosmetische sporters zelf en de mensen die hen bij hun sport begeleiden (zowel fitness professionals als de artsen die zij benaderen bij medische vragen) goed op de hoogte te zijn en te blijven van alle aspecten van dopinggebruik, met name van de alternatieven voor gebruik en van de risico's die vervalste dopinggeduide middelen met zich meebrengen.